

LU **OPEN** MINDED

LU prof. Sandras Jēkabsones

tiešsaistes lekciju kurss

“Praktiskā makroekonomika”.

5. lekcija

**Naudas un finanšu tirgus, centrālās bankas loma
naudas piedāvājuma un procentu likmju regulēšanā**

Pamatjautājumi

1. Naudas būtība un loma ekonomikā
2. Naudas piedāvājums un tā mērīšana
3. Naudas pieprasījums un to ietekmējošie faktori
4. Naudas tirgus modelis
5. CB loma naudas piedāvājuma regulēšanā

Grāmatā (*Principles of Macroeconomics*): 335. – 355.lpp
(CHAPTER 14) un 355.- 381.lpp. (CHAPTER 15)

Papildus: **Latvijas Bankai XC**, LB 2012 (pieejams:
<http://www.bank.lv/publikacijas/citas-publikacijas/latvijas-bankai-xc/8322>)

Naudas būtība un loma ekonomikā

Kas ir nauda

Nauda ir īpaša prece, kas kā vispārējs ekvivalents tiek izmantota preču un pakalpojumu maiņā un, būdama starpnieklīdzeklis, palīdz izvairīties no preču maiņas darījumiem.

Nauda ir īpašs aktīvs, kurā transformējas visi pārējie aktīvu veidi, tā ir vispārējs ekvivalents, ar kura palīdzību var izteikt visu citu preču un pakalpojumu vērtību.

Ekonomisti izmanto terminu „nauda” saskaņā ar tās **funkcijām**.

Nauda pilda 3 pamatfunkcijas:

1. maiņas (jeb apgrozības) līdzekļa,
2. uzkrāšanas līdzekļa,
3. vērtības mēra funkciju.

Naudas loma ekonomikā

Pastāv cieša sakarība starp **ienākumu plūsmām** (jeb IKP) un **naudas masas lielumu**, ko var izteigt ar sekojoša vienādojuma palīdzību

$$M \times V = Y \times P$$

kur

M - naudas daudzums apgrozībā (naudas piedāvājums);

V - naudas apgrozības ātrums (vienveidīgo naudas zīmju vidējais aprišu skaits gadā);

P - vidējais preču un pakalpojumu cenu līmenis;

Y - saražoto preču daudzums tautsaimniecībā (reālais izlaides līmenis).

Naudas loma ekonomikā

Lai panāktu stabilu ekonomikas attīstību un izaugsmi, CB ir jāaskaņo naudas daudzuma izmaiņas ar ekonomiskās aktivitātes svārstībām:

- pieaugot ekonomiskai aktivitātei, palielinās arī pieprasījums pēc naudas, tāpēc, lai nepieļautu procentu likmju pieaugumu, jāpalielina naudas daudzums apgrozībā,
- samazinoties ekonomiskai aktivitātei, samazinās vajadzība pēc naudas, tāpēc atbilstoši tam jāierobežo arī naudas daudzuma pieaugums.

Naudas piedāvājums

- Naudas apjomu sauc par **naudas piedāvājumu** un tas ir rādītājs, kas raksturo naudas krājumu apjomu
- Naudas piedāvājumu nosaka valsts Centrālā Banka (CB)
- CB veic naudas emisiju un, izmantojot dažādus **monētārās politikas instrumentus**, kontrolē naudas piedāvājumu naudas tirgū, lai nodrošinātu noteiktu ekonomiskās aktivitātes lielumu ar atbilstošu naudas masu.

Naudas piedāvājuma mērīšana

- Naudas piedāvājumu veido sastāvdaļas, kas reāli veic visas naudas funkcijas - vērtības mēra, uzkrāšanas un maksāšanas līdzekļa funkciju. Tomēr naudas piedāvājumu nevar veidot mehāniski. Ne viss, kas pilda naudas funkcijas, ir viennozīmīgi vērtējams kā nauda gan pēc nozīmīguma, gan pēc operativitātes.
- Senāk naudas piedāvājumu veidoja tikai valsts kaltās zelta monētas, taču, attīstoties banku sektoram, naudas apjomā iekļāvās dažādu veidu noguldījumi, bet šobrīd jauni finanšu instrumenti nepārtraukti maina naudas rādītāju saturu un prasa veidot jaunas un plašākas naudas definīcijas.

Naudas piedāvājuma mērīšana

- Naudas rādītāju klāstā primārais neapšaubāmi ir naudas vēsturiskais pamats - **skaidrā nauda** (CU-currency). Atkarībā no apstākļiem skaidrās naudas daļa naudas piedāvājumā var būt ļoti dažāda (jo attīstītāka valsts un stabilāka un plašāka banku sistēma, jo skaidrās naudas daļa ir mazāka)
- Naudas rādītāju apzīmēšanai saīsināti parasti lieto burtu **M** (*money*) savienojumā ar skaitļiem (**M0**, **M1**, **M2** utt.), turklāt mazāks skaitlis norāda uz šaurāku naudas rādītāja definīciju un augstāku likviditāti

Naudas piedāvājuma sastāvdaļas

Saskaņā ar **ECB metodoloģiju**, naudas piedāvājumu raksturo tādi lielumi kā:

M1 – šaurā nauda, ko veido skaidrā nauda apgrozībā (CB emitētās banknotes un monētas, neieskaitot to atlikumus pārējo finanšu sabiedrību, kas veido naudas emisijas sektoru (MFI kasēs)) un visās valūtās MFI uz nakti veiktos noguldījumus;

M2 – vidējās naudas rādītājs, kas ietver M1 un visās valūtās veiktos noguldījumus ar brīdinājuma termiņu par izņemšanu līdz 3 mēnešiem ieskaitot, kā arī visās valūtās veiktos noguldījumus MFI ar noteikto termiņu līdz 2 gadiem ieskaitot;

M3 – plašā nauda, kas ietver M2, repo darījumus un MFI emitētos parāda vērtspapīrus ar termiņu līdz 2 gadiem ieskaitot

Naudas agregāti Latvijā

(2017.gada decembris, milj. eiro)

Naudas bāze (M0)	10 143.0
t.sk. skaidrā nauda apgrozībā	4 430.0
pieprasījuma noguldījumu konti	5 713.0
Šaurā nauda (M1)	10 762.8
Vidējās naudas agregāts (M2)	12 728.5
Plašā nauda (M3)	12 773.7

Naudas pieprasījums

Naudas pieprasījums (L) ir kopējais ekonomiskajiem subjektiem nepieciešamais naudas daudzums (naudas daudzums ko tie grib paturēt)

- Kas nosaka naudas pieprasījumu?
- Kāpēc cilvēki uzglabā naudu?

Klasiskā jeb **kvantitatīvā naudas teorija** izdala divus faktoros, kas nosaka nepieciešamo naudas daudzumu- tie ir ienākumi (Y) un cenas (P).

Keinsa naudas teorijā ir izdalīti 3 motīvi jeb faktori, kas nosaka naudas pieprasījumu. Tie ir:

1. darījuma motīvs,
2. piesardzības motīvs,
3. spekulatīvais motīvs.

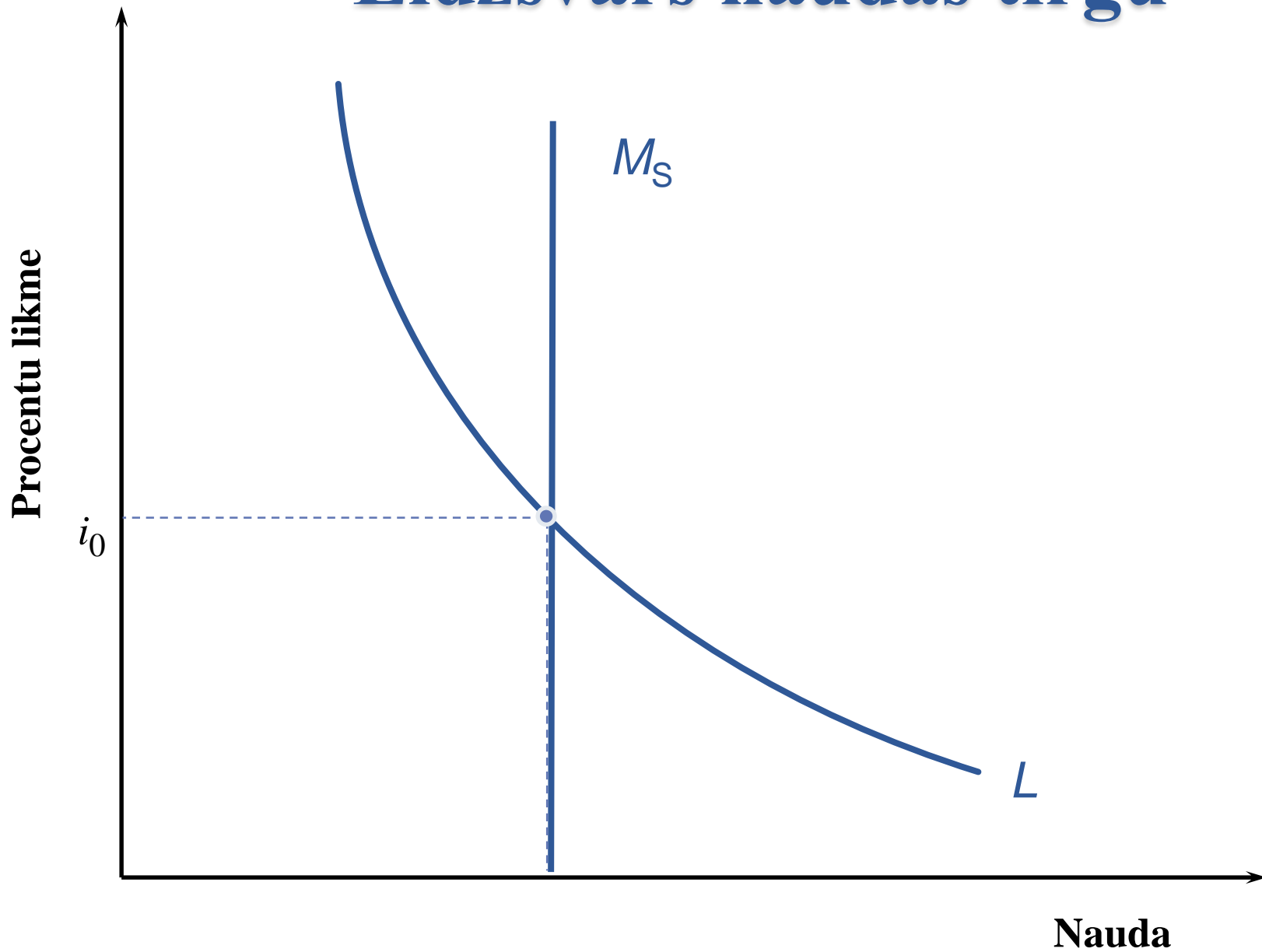
Naudas tirgus modelis

Naudas pieprasījums un naudas piedāvājums kopā veido naudas tirgu.

Šajā tirgū par cenu kalpo **procentu likme (i)**, kas nosaka maksas lielumu par naudas izmantošanu

Līdzsvars naudas tirgū ir kad **naudas piedāvājums (Ms)** ir vienāds ar **naudas pieprasījumu (L)**

Līdzsvars naudas tirgū

CB loma naudas piedāvājuma regulēšanā

CB kontrolē naudas piedāvājumu naudas tirgū ar monetārās politikas **instrumentu** palīdzību.

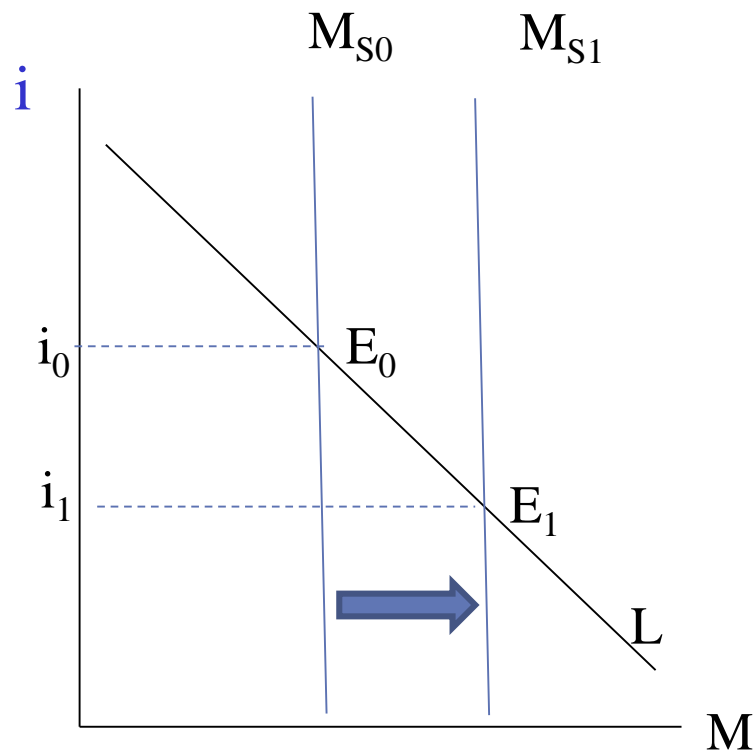
Ar monetārās politikas instrumentiem centrālā banka tieši ietekmē:

- naudas daudzumu apgrozībā
- vai cenu, par kādu tā pieejama bankām.

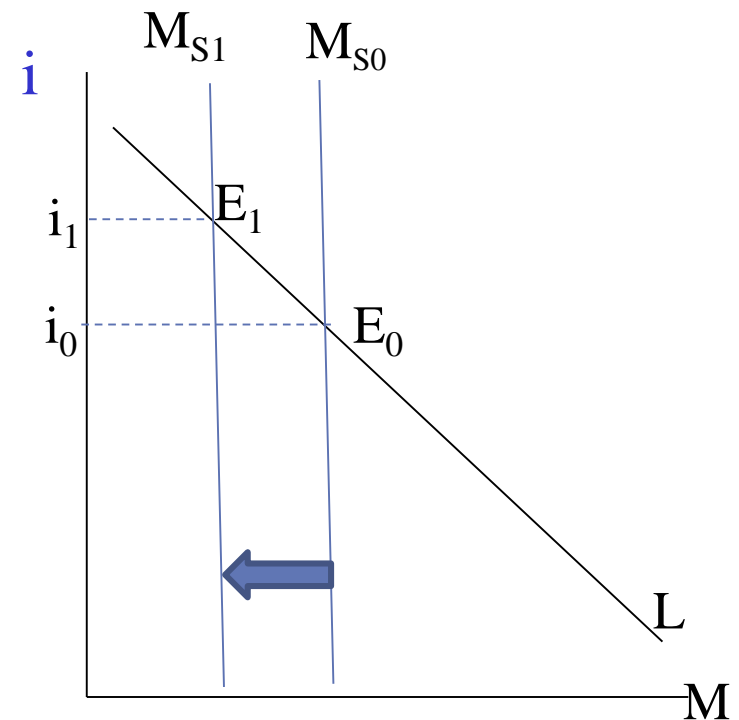
Šos instrumentus izmantojot, centrālā banka spēj sasniegt tās mērķus.

Monetārās politikas ietekme uz līdzsvaru naudas tirgū

Stimulējošā monetārā politika

Ierobežojošā monetārā politika

Paldies!

Sandra Jēkabsone

LU **OPEN** MINDED

info@openminded.lv